

УДК 338

ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАХИСТУ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Куш Л.Л., ст. викладач

Харківська державна зооветеринарна академія, м. Харків

Анотація. *Стаття присвячена правовим питанням захисту права інтелектуальної власності в Україні. Наведені особливості подання заявки на одержання патентів на винахід і корисну модель, права і обов'язки їх власників.*

Ключові слова: *інтелектуальна власність, патент, корисна модель, винахід.*

Одним з феноменальних і не всіма усвідомлених явищ кінця ХХ ст. є масова поява на ринку нового виду товару – інтелектуальної власності. Темпи росту обсягу торгівлі цим товаром зростають значно швидше, ніж для звичайних товарів, тому фахівці прогнозують, що за умови переходу від індустріального до інформаційного суспільства, який відбувається в наш час, цей вид товару стане основним, а конкурентоспроможність звичайних товарів і послуг буде в основному забезпечуватися використанням відповідних об'єктів права інтелектуальної власності [13].

Світовий досвід останніх років дещо змінив уявлення про можливі шляхи розвитку людства. Якщо раніше вважалося, що провідна роль у зростанні економіки держав належить природним ресурсам, то зараз, як стверджують експерти ООН, на передній план виступає інтелектуальний потенціал нації [11].

Практика процвітаючих вітчизняних і закордонних фірм свідчить, що сьогодні добитися справжнього і довготривалого успіху можливо лише за рахунок використання новітніх технологій. А в умовах жорсткої конкуренції необхідно цивілізовано захистити свої надбання [3]. І робити це можливо лише за допомогою чинного законодавства.

Принциповим моментом у розбудові законодавства про інтелектуальну власність стало прийняття у 1996 р. Конституції України, яка проголосила: «Кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами інтелектуальної, творчої діяльності» [7].

Законом України «Про власність» (ст. 41) результати інтелектуальної власності вперше були визнані об'єктами права власності «... об'єктами права інтелектуальної власності є: твори науки, літератури та мистецтва, відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, раціоналізаторські

пропозиції, знаки для товарів і послуг, результати науково-дослідних робіт та ін. результати інтелектуальної праці» [7].

Корисна модель, як об'єкт охорони промислової власності, існує в Україні з 1994 р., але так сталося, що в нашій країні вона менш популярна, ніж винахід. Напевно, тому, що раніше існував деклараційний патент на винахід, введений тимчасово, до створення патентно-інформаційної пошукової бази [8]. Спілкуючись з винахідниками, часто чуєш, що краще заявляти своє технічне рішення як винахід, чим корисна модель. Термін, мов, неповноцінний. Але, якщо уважно ознайомитись з правилами подання заявки на винахід і корисну модель, то побачимо, що матеріали заявки на корисну модель повинні включати заяву (до речі, тієї ж самої форми, що й заява на винахід), опис корисної моделі, який складається з тих же розділів, що й опис винаходу, формулу корисної моделі, складену за тими ж правилами, що й формула винаходу, креслення (якщо це необхідно) – такі ж, як і для винаходу, і реферат.

Суб'єктами права на винаходи, КМ, промислові зразки є автори або фізичні чи юридичні особи, до яких право авторів перейшло за договором чи заповітом [5]. Законодавством визначені винятки з низки об'єктів технології, яким надається охорона прав, які для КМ та винаходи є однаковими. До них належать:

- відкриття, наукові теорії та математичні методи;
- методи організації та управління господарством;
- плани, умовні позначення, розклади, правила;
- методи виконання розумових операцій;
- комп'ютерні програми;
- результати художнього конструювання;
- топографії інтегральних мікросхем;
- біологічні в своїй основі процеси відтворення рослин та тварин, що не відносяться до небіологічних та мікробіологічних процесів;
- сорти рослин і породи тварин тощо.

Згідно з чинним законодавством, правова охорона надається винаходу (КМ), який не суперечить суспільним інтересам, принципам гуманності і моралі та відповідає умовам патентоспроможності (новизна, винахідницький рівень та промислова придатність).

До 2003 р. корисні моделі захищали тільки права на пристрій. Будь-яке рішення задачі, що заявляється як винахід (КМ), повинно стосуватися одного з таких об'єктів: продукту (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослини і тварини); способу (метод виготовлення продукту, параметри цього процесу тощо); застосування раніше відомого продукту чи способу за новим призначенням [9]. Цими змінами корисні моделі України зайняли місце «попереду планети всієї» (в Росії корисними

моделями можуть бути тільки пристрої, в Німеччині з 1990 р. як корисну модель можна захистити не тільки пристрої, що характеризуються тривимірним виконанням, але й взагалі продукти, у тому числі хімічні речовини) [8].

За загальновизнаними правилами право власності винахідника засвідчується патентом.

Патент – охоронний документ, який підтверджує пріоритет, авторство і право власності на об'єкти інтелектуальної власності: винахід, корисну модель (КМ) і промисловий зразок [1].

Патенти стимулюють винахідників, надаючи їм визнання їх творчого вкладу та матеріальну винагороду за комерційне використання винаходів. Ці стимули заохочують новаторство, що забезпечує таке становище, за якого якість життя людей постійно підвищується [14].

Всі патентовласники в обмін на надання патентної охорони зобов'язані публічно розкривати інформацію про їх винаходи для того, щоб збагатити загальну світову скарбницю технічних знань. Патенти не тільки надають охорону власнику, але також містять цінну інформацію і є джерелом натхнення для прийдешніх поколінь дослідників та винахідників [12].

Строк дії патенту обраховується від дня подачі заявки і становить: для винаходу – двадцять років, КМ – десять. Охоронні документи на КМ і винахід однаково засвідчують сукупність немайнових і майнових прав, а саме: право на визнання людини творцем об'єкта; право перешкоджати будь-якому посягання на право інтелектуальної власності, здатному зашкодити честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності; право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання [15].

Обсяг правової охорони для обох об'єктів визначається формулою, тлумачення якої здійснюється в межах опису та креслень. Патент видається в разі відповідності матеріалів заявки встановленим вимогам, тобто після формальної експертизи [10]. Експертиза заявки на винахід проводиться Установою відповідно до Закону і встановлених на його основі правил.

В Україні встановлена система так званої «відстроченої» експертизи розгляду заявок на видачу патентів на винаходи [12]. Суть цієї системи полягає в тому, що діловодство за заявкою складається з двох етапів:

- експертизи за формальними ознаками, що закінчується публікацією відомостей про заявки на винаходи, які прийняті до розгляду, в офіційному бюлетені Установи "Промислова власність";
- експертизи заявленого винаходу по суті.

На підставі рішення про видачу патенту на винахід та за наявності

документа про сплату збору Установа публікує в офіційному бюлетені відомості про видачу патенту [13].

Якщо патент на винахід можна одержати в середньому за 1,5 роки, то патент на КМ можна одержати і за 2-3 місяці (стандартно термін одержання патенту на КМ становить 6-8 місяців). За цих зазначених умов, зрозуміло, що одержати патент на КМ значно легше, ніж на винахід. Завдяки чому правова охорона КМ важлива для малого бізнесу, який відіграє стратегічну роль щодо новацій і швидкого відкликанню на вимоги ринку.

У той же час у власника патенту крім прав, є й обов'язки – платити відповідні збори за підтримання чинності патенту і добросовісно користуватися виключним правом, що випливає з патенту.

Права власника патенту носять абсолютний, винятковий характер і обмежені у часі і території тієї держави, в якій його видано. Абсолютна природа прав патентовласника визначається тим, що всі інші громадяни цієї держави мають утримуватись від використання патенту без дозволу патентовласника. Слід пам'ятати, що патент України на винахід (КМ) діє тільки на території України [4].

Якщо винахід (КМ), крім секретного винаходу (КМ), не використовують або не повністю використовують в Україні протягом трьох років, починаючи від дати публікації відомостей про видачу патенту, то будь-яка особа, яка має бажання і виявляє готовність використовувати винахід (КМ), якщо власник прав відмовляється від укладення ліцензійного договору, може звернутися до суду із заявою про надання їй дозволу на використання винаходу (КМ) на умовах невиключної ліцензії.

Виходячи з інтересів суспільства та за умови воєнного та надзвичайного стану, Кабінет Міністрів України має право дозволити використання винаходу (КМ) визначеній ним особі без згоди власника патенту на умовах невиключної ліцензії з виплатою йому відповідної компенсації.

Не можна притягувати до відповідальності осіб, які використовують чужий винахід у випадках, чітко обумовлених чинним законодавством (п. 2 ст. 31 Закону України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі"), а саме:

- у конструкції чи при експлуатації транспортного засобу іноземної держави, який тимчасово або випадково знаходиться у водах, повітряному просторі чи на території України, за умови, що винахід (КМ) використовується виключно для потреб зазначеного засобу;
- без комерційної мети;
- з науковою метою або з метою виконання експерименту;
- за надзвичайних обставин (стихійне лихо, катастрофа, епідемія тощо);
- при разовому виготовленні ліків в аптеках за рецептом лікаря.

Після закінчення терміну дії патенту його охорона закінчується і винахід переходить до суспільного надбання, тобто власник більше не володіє виключними правами на винахід, який стає відкритим для комерційного використання іншими особами. Це відбувається і в разі не підтримання охороноздатності патенту.

Література

1. Винахід / Л.І. Ніколаєнко, Г.П. Добриніна, Л.А. Меняйло та ін. – За ред. В.Л. Петрова. – К. : Видавничий Дім "Ін Юре", 1999. – 136 с.
2. Драпак Г. Захист інтелектуальної власності. – Хмельницький: Поділля, 1997. – 57 с.
3. Драпак Г.М. Роздуми над деякими проблемами європейської інтеграції України / Г.М. Драпак, В.О. Гуляева // Проблеми підготовки спеціалістів з інтелектуальної власності в Україні. Матеріали до науково-практичної конференції. – К. : Ін-т інтелектуальної власності і права, 2001. – С. 80–82.
4. Жаров В.О. Інтелектуальна власність в Україні: правові аспекти набуття, здійснення та захисту прав. – К. : Видавничий Дім "Ін Юре", 2000. – 188 с.
5. Закон України "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" від 15.12.1993 р. № 3687-ХІІ у ред. від 01.06.2000 р. (зі змінами та доповненнями) // ОВУ. – 2000. – № 26.
6. Закон України «Про власність» № 697-ХІІ від 07.02.1991. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/697-12>.
7. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28.06.1996 р. // Відомості ВРУ. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
8. Корисна модель / Л.І. Ніколаєнко, Г.П.Добриніна, Л.А. Меняйло та ін., за ред. В.Л. Петрова. – К.: Видавничий дім "Ін Юре", 1999. – 128 с.
9. Крайнев П.П. Патентування винаходів в Україні / П.П. Крайнев, Л.І. Работягова, І.І. Дятлик / За ред. П.П. Крайнева : Монографія. – К. : Видавничий Дім "Ін Юре", 2000. – 340 с.
10. Охорона промислової власності в Україні: Монографія / за редакцією О.Д. Святоцького, В.П. Петрова. – К. : Видавничий Дім "Ін Юре", 1999. – 400 с.
11. Патентування винаходів в іноземних державах / Л.І. Ніколаєнко, І.Ю. Кожарська, В.С. Радомський, С.Й. Полачек. – К.: Державне патентне Відомство України, 1999.
12. Скиба М. Навчання винахідництву / М. Скиба, Г. Драпак // Шляхи підвищення якості підготовки фахівців : тези доповідей міжнародної науково-методичної конференції. – К. : КНУТД, 2001. – С. 47–49.
13. Цибульов П.М. Введення до інтелектуальної власності / Навча-

льний посібник. – К.: Держ. інст. інтел. власн., 2008. – 124 с.

14. Цибульов П.М. Економіка інтелектуальної власності / П.М. Цибульов, О.Б. Бутнік-Сіверський : підручник. – К.: ДІВ, 2008. – 408 с.

15. Цивільний кодекс України: Закон України від 29.11.2001 р. – К.: ВТФ "Велес", 2002. – 88 с.

ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ЗАЩИТЫ ПРАВА ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ

Куш Л.Л., ст. преподаватель

Харьковская государственная зооветеринарная академия, г. Харьков

Аннотация. Статья посвящена правовым вопросам защиты права интеллектуальной собственности в Украине. Приведены особенности подачи заявки на получение патентов на изобретение и полезную модель, права и обязанности их собственников.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, патент, полезная модель, изобретение.

LEGAL BASIS OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHT PROTECTION

Kushch L.L.

Summary. The legal protection of intellectual property rights in Ukraine the article devoted. The features of applying for patents of invention and utility model, rights and obligations of the owners are narrated.

Key words: intellectual property, patent, utility model, invention.
